HRVATSKI DRŽAVNI ETNOGRAFSKI MUZEJ U ZAGREBU

Dr LEANDER BROZOVIĆ

NARODNA POMAGALA ZA SPUTAVANJE I SAVLADAVANJE DOMAĆIH ŽIVOTINJA

Poseban otisak iz
»Etnografskih istraživanja i građe« knj. III.

ZAGREB 1941

25244

Dr LEANDER BROZOVIĆ

NARODNA POMAGALA

ZA SPUTAVANJE I SAVLADAVANJE DOMAĆIH ŽIVOTINJA*

Etnografski muzej u Zagrebu već od svoga osnutka skuplja među ostalim i seljačke naprave i pomagala za svladavanje, njegovanje, liječenje i pružanje prve pomoći domaćim životinjama. Zootehnički se dio ove zbirke do danas popeo do znatna broja primjeraka, zastupane su gotovo sve vrste i mnogi oblici, a nadopunja se i dalje.

Razumljivo je, da je narod kao hrvatski, koji je u 80% seljački, odnosno stočarski, kroz vijekove i iznalazio i modificirao za svoje potrebe ovakve naprave, a i primao ih dijelom odrugud, od susjeda. Osim manjih izuzetaka voli narod svoju stoku. On je vezan uz nju i provodi život s njome. Pastiri na pr. poznaju svaku glavu povjerene im stoke, nadjenu joj ime, znadu kada je rođena, tko joj je otac a tko mati i t. d. Poznati su mi slučajevi kod pastira, koji su čuvali po stotinu glava rogate stoke pa su znali sve podatke za svaku pojedinu. Često zapanjuje ljubav pastira prema životinjama. Oni im tepaju lijepe riječi, nadijevaju im imena i vode često neke srdačne dijaloge. Ova je ljubav došla do izražaja i u narodnim pjesmama, koje pjevaju i životinjama. Postoji dakako i protivan postupak sa životinjama, ali on je često neizbježno zlo.

Živeći tako reći u zajednici sa svojom stokom, narod je nastojao pronaći način da upokori nemirnu i zloćudnu stoku, da mu služi za rad i da je od koristi. Tako su nastale različite naprave i pomagala, koje želimo u ovome prikazu opisati.

Treba napomenuti, da su ovakove naprave danas sve rjeđe kod nas.

---

*) Predmeti ovdje prikazani i reproducirani nalaze se svi u zbirci zootehničkih i veterinarskih pomagala Hrvatskoga državnog etnografskog muzeja u Zagrebu (osim onih sa sl. 3, 28, 49, 53, 54). Dimenzije su označene kod onih, gdje se te ne mogu razabrati iz naravi sama pomagala odnosno životinje, za koju se upotrebljava. Među podacima uz slike pojedinih predmeta navodi se mjesto, iz kojega potječe, signatura muzejske zbirke, darivač ili sakupljač, koji je predmet muzeju pribavio i godina, kad je pribavljen. Fotografske snimke svih reproduciranih predmeta kao i snimke sa terena nalaze se u fotografskom arhivu ovoga muzeja (sve snimke izveo Marcel Davila), osim onih, kod kojih je drukčije označeno.

Ako je naime životinja zle ćudi, vlasnik je u većini slučajeva izluči, odnosno proda mesaru. Možemo ustvrditi, da su zloćudne životinje već generacijama izlučene, pa su u većini slučajeva bez nasljednika nestajale, dok su ostajale većma one dobroćudne i nesmetano se umnožavale.

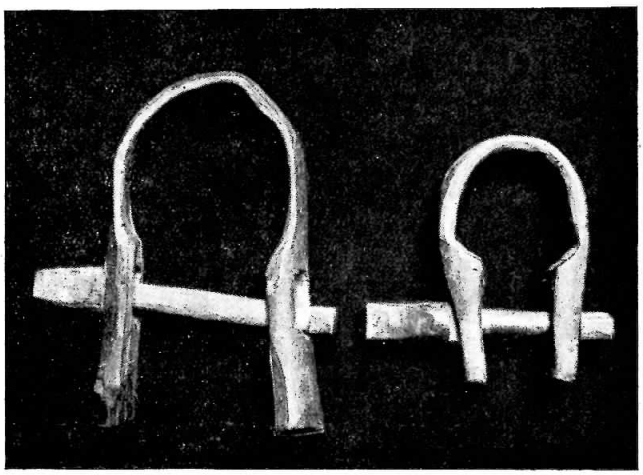

1 a. *Puta* za vezanje noge muli (mazgi) i oslu, od savijena drva, obluk elastičan, drveni zaporni klin ima na krajevima zasječena odebljanja. — Vrbnik, otok Krk. — (Sg. 5861. Mare Pavan, 1926)

b. *Konablja,* mala, za »sputit« noge ovci, slična kao 1a). — Vrbnik, otok Krk. — (Sg. 5861. Mare Pavan, 1926.)

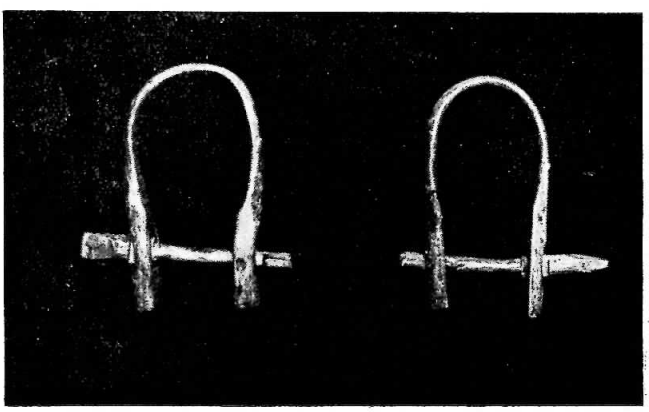

2 a. *Konablja,* ovratnik za vezanje ovce, slično sastavljena kao 1a). — Vrbnik, otok Krk. — (Sg. 2047. Osip Matanić-Ivić, 1923).

b. *Konablja,* slična kao 2a). — Vrbnik, otok Krk. — (Sg. 5860. Mare Pavan, 1926.)

Postavlja se pitanje, da li se ovim napravama životinje muče i je li ovakav postupak okrutan. Može se utvrditi, da u većini slučajeva nije. Zapravo su ove naprave u svojoj krutosti jedino rješenje. Nastajale su već od

onih vremena, kad je čovjeku uspjelo pripitomiti prve životinje, koje su mu se odupirale. Ne samo hrvatski seljaci, već i drugi narodi imadu ovakve naprave, često modificirane za potrebe kraja, gdje se primjenjuju. Naš ih narod većinom sâm izrađuje, osim nekih dijelova, koje izrađuju obrtnici.

Puto za mazgu ili magarca je od savijena drva sa dvije rupe na krajevima, kroz koje se provuče drvena šipka.

Konablja je naprava kao i gore opisano puto a stavlja se ovcama na nogu da se *sputi,* ili veća o vrat, da se priveže.

Ovi se oblici upotrebljavaju u našim jadranskim i dijelom dinarskim krajevima.

3. *Konablja* o vratu koze. Krk (na otoku Krku). — Foto dr. M. Gavazzi, Etnološki seminar sveučilišta

Ogrlica, kolačica, načinjena od sploštene drvene letvice, savinute u formi obruča, koji se zatvara a služi kao okovratnik za kozu ili ovcu. Na ogrlicu se pričvrsti lanac ili konop za vođenje životinje.

Teljig, ogrlica, slična kao gore opisana, služi da se ovnu na nju objesi zvono.

Bukagija, putila ima više vrsta. Ima bukagija od željeza sa željeznim nanogicama, koje se zatvaraju na pero ili ključ. Kombinirane bukagije sastoje se od dviju nanogica od savijena drveta (jasen), koje spaja lanac. *Bukagije* se stavljaju konjima na prednje noge iznad kičica, a imadu svrhu

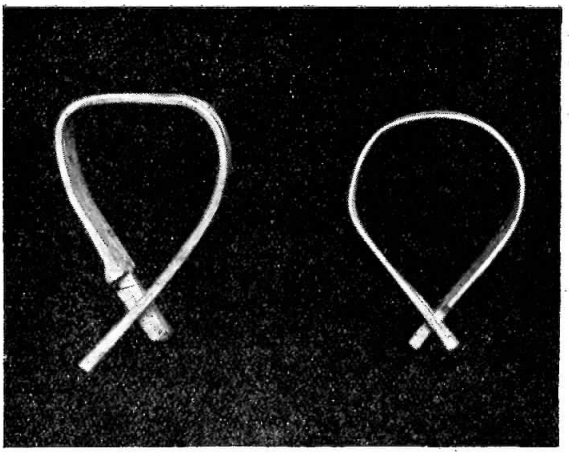

4 a. Ogrlica za ovcu ili kozu, od svinuta plosnog komada elastičnog drva, okrajak jednoga kraka usjecima se zapne u otvoru drugoga kraka. — Mratinje, Durmitor (Crna Gora). — (Sg. 6336. Dr. Branko Gušić, 1926.)

b. *Kolačica,* ogrlica za kozu, kao 25a). — Grablje, otok Hvar (Dalmacija). — (Sg. 7110. Juraj Tomičić, 1929).

5. *Teljig,* ogrlica za ovna, na koju se vješa zvono, svinut od pruživa plosna drva sa sastavljenim okrajcima. — Vrpoljac, kot. Šibenik (Dalmacija). — (Sg. 4696. Dr. Dušan Troboz, 1926.)

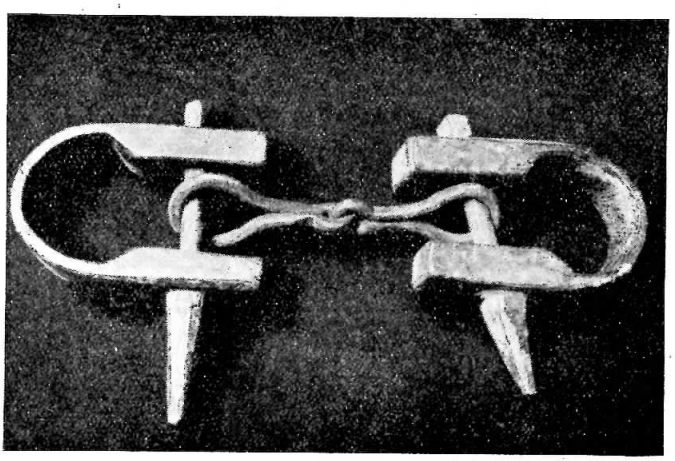

6. *Putila* za sputavanje mazgi na paši, od drva »koštila« (košćele), svako »putilo« ima 2 »uha« (rupe), kroz koje prolazi »vratilo«, klin s usjecima i odebljanjima na oba kraja, obluk elastičan. Oba su spojena željeznim sponama »gorjima«. — Blato, otok Korčula. — (Sg. 11639. Ivan Borovina, 1935.)

da sprečavaju konje, da na paši, kada su bez nadzora, ne odu predaleko (da ne zalutaju), dok *bukagije* na ključ imadu osim navedene svrhe još i tu da spriječe »da tat konja ne otpela«. *Bukagije* prave seoski kovači i Cigani (čavlari, živičari).

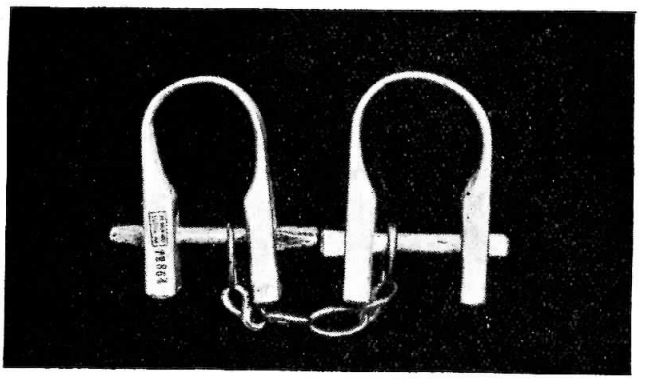

7. *Bukagije* za sputavanje nogu krupne stoke; od svinuta elastična drva, sapeta drvenim klinom s usjecima, spojene lancem. — Magić Mala, kot. Nova Gradiška. — (Sg. 12864. Ivan Suknaić, 1938.).

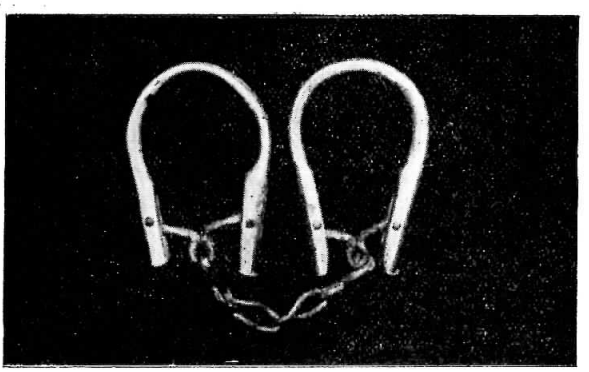

8. *Bukagije* za sputavanje nogu krupne stoke; slične kao 7, spojene lancem. — Stružec, kot. Kutina. — (Sg. 7917. Dr. L. Brozović, 1930.).

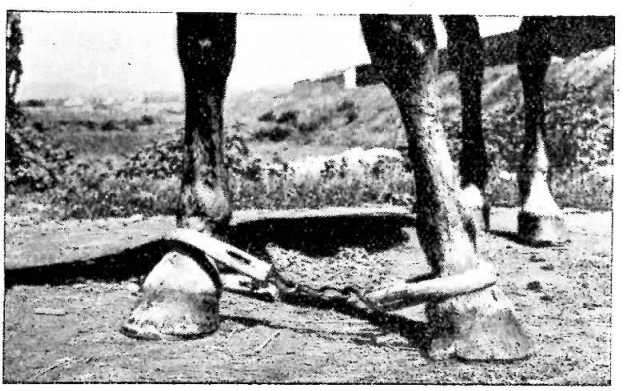

9. *Bukagije* na prednjim nogama konja. —

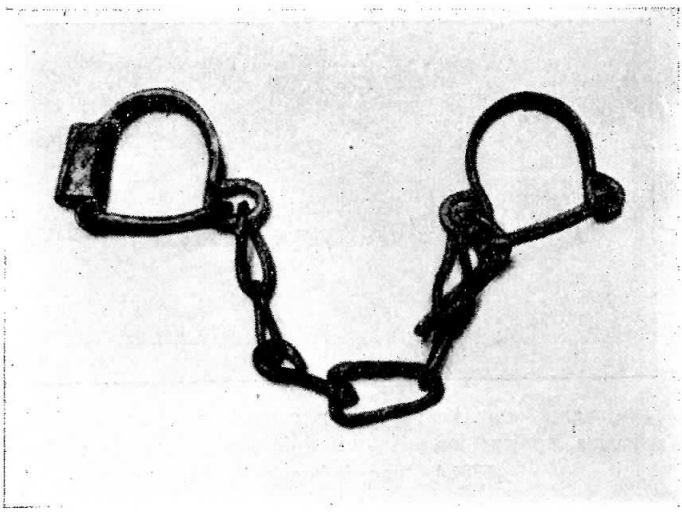

10. *Bukagije* za sputavanje prednjih nogu konja na paši, željezne, s naročitom udezbom za zatvaranje. — Kutina. — (Sg. 7859. Dr. L. Brozović, 1930.).

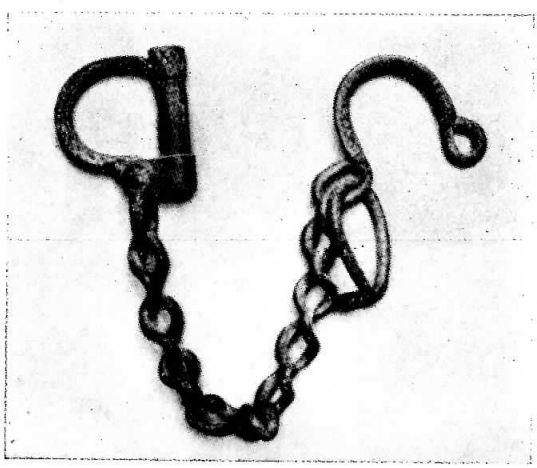

11. *Bukagije* za sputavanje prednjih nogu konja na paši, teške željezne, desna strana nepotpuna. — Vidrenjak, kot. Kutina. — (Sg. 7731. Dr. L. Brozović, 1930.).

Bukagije za pijetla. Kod nas gdjegdje upotrebljavaju i bukagije za pijetlove. One su od drva, a spojene su mjedenim lančićem. Svrha je ovakovim *bukagijama* spriječiti pijetla, da ne ode predaleko, kao i ta, da ne skače na kokoši.

Papuča, šlapa, klin, kresar za goveda. Masivan komad rašljasta drva, kratko odrezan; na kraju krakova su rupe, kroz koje se provuče drvena

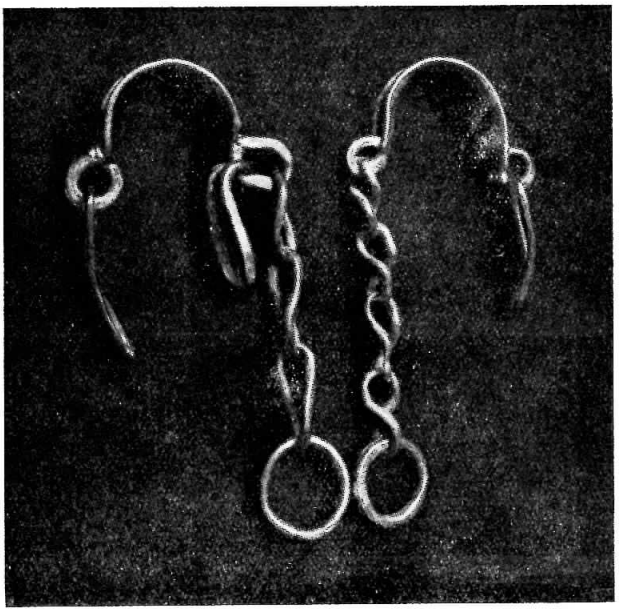

12. *Bukagije,* dvoje pojedinačne, željezne (desna nepotpuna). — Kutina. — (Sg. 7859 A, B. Dr. Leander Brozović, 1930.).

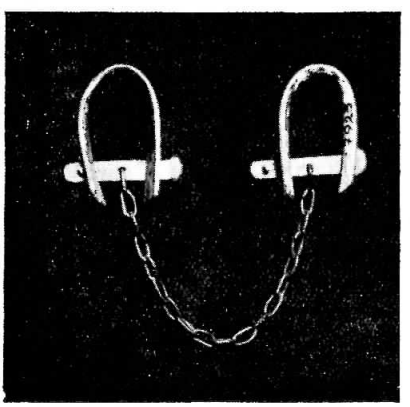

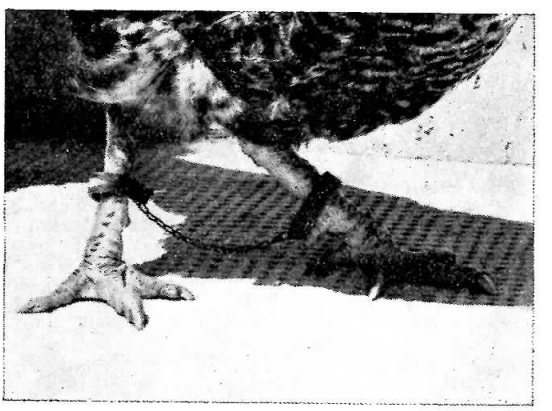

13. *Bukagije* za sputavanje nogu pijetla, od savijena drva i drvene priječke, spojene mjedenim lančićem. Duž. same jedne 0.034 m. — Stružec, kot. Kutina. — (Sg. 7923. Mara Prprek, 1930.).

14. *Bukagije* na nogama pijetla.

šipka, koja ih zatvara. Ova se naprava stavlja govedu na prednje noge, i to iznad *čička* (zgloba), a ima svrhu da sprečava da ne može odmicati na pr. na paši.

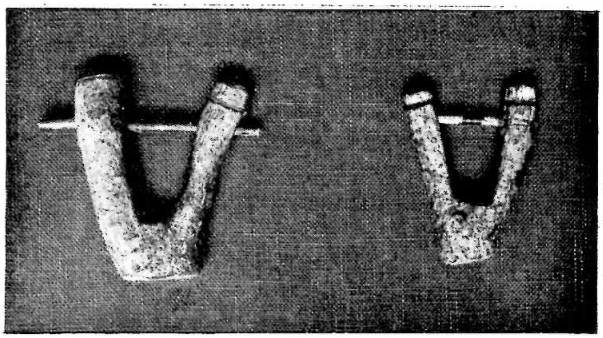

15 a. *Papuča* (*klin*) za govedo, komad masivna rašljasta drva (s korom), kroz rupice je provučen drven zaporni klin, koji čvrsto pristaje. Stavlja se iznad zgloba na prednje noge da smeta odmicanje na paši. Doneseno iz Hrvatskog Zagorja po doseljenicima; ne upotrebljava se više. — Potok, kot. Kutina. — (Sg. 7730. Štef Kramarić, 1930.).

b. *Papuča* (*klin*) — sve kao a), samo manja. — (Sg. 7729).

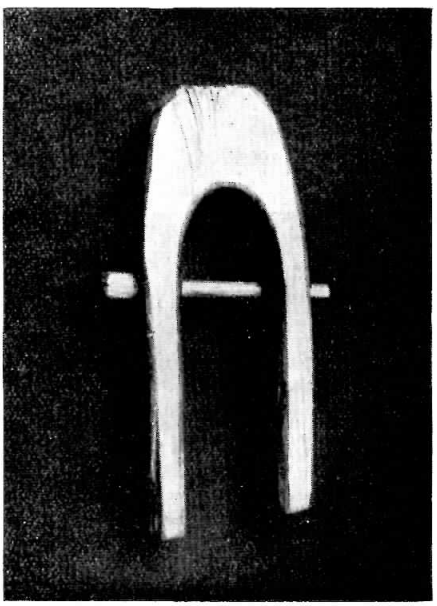

16. *Papuča* (*klin*), stavljena na prednju nogu krave.

17. *Kresar* za nogu krupnoj stoki da smeta brže kretanje; viličasto izrezano drvo s 3 para rupica za zaticanje poprečnoga zapornoga klina; duž. 0.26 m. — Kutina. — (Sg. 7854. Dr. L. Brozović, 1930.).

Klip, klečka, klato, zvon za govedo jest drvena klada neizrađena, teška i više kilograma, s rupom na jednome kraju, kroz koju se provuče lanac ili konop, ili je po sredini probušen i snabdjeven karikom za vezanje. Klip se

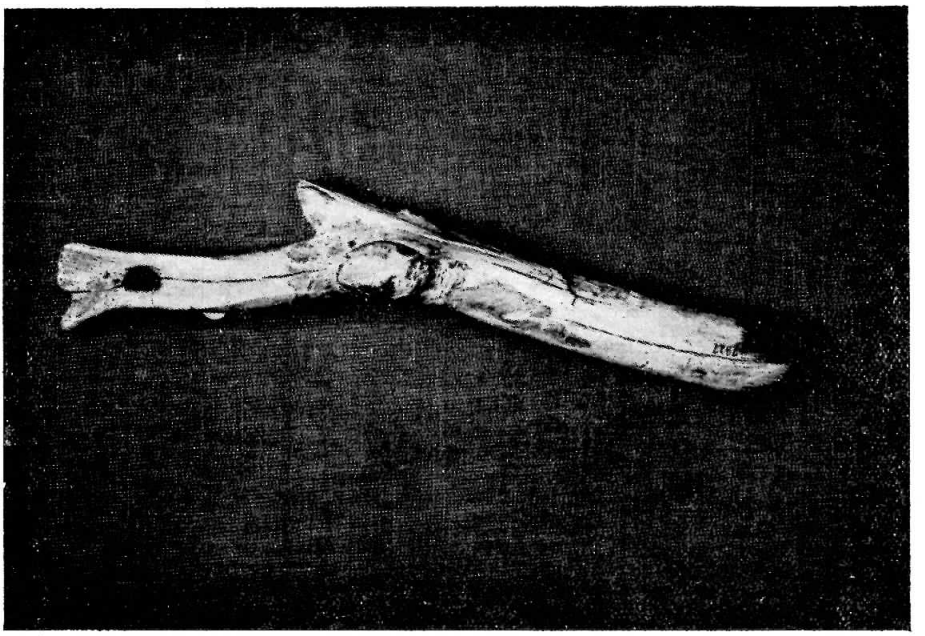

18. *Klip* za goveda, da sprečava brzo odmicanje; neobrađena drvena klada, s rupom na tanjem kraju za konopac, kojim se veže oko vrata, tako da se vuče po zemlji. Duž. cca 0.92 m. — Voloder (kot. Kutina). — (Sg. 7927. Dr. L. Brozović, 1930.).

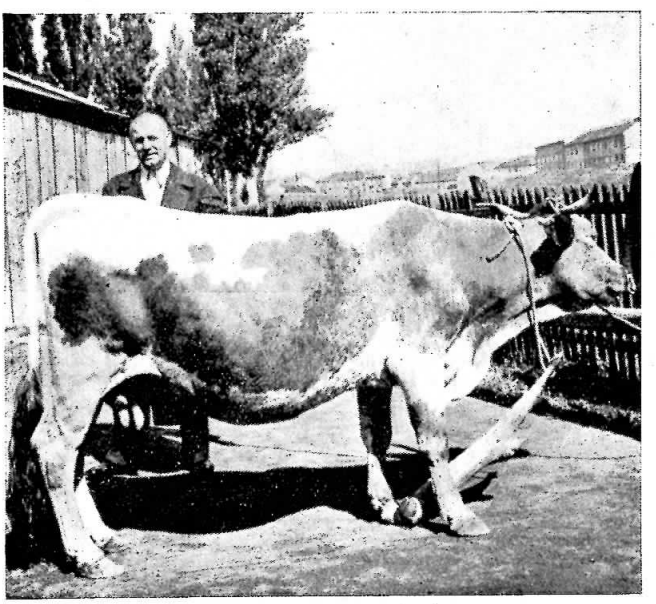

19. *Klip,* obješen govedu da smeta koračanju.

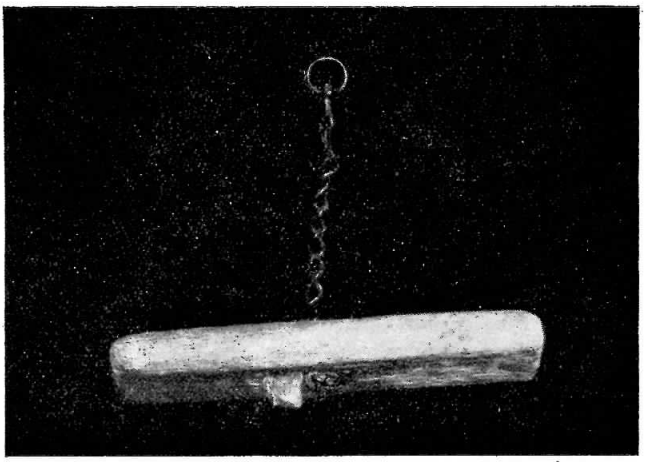

20. *Zvon* ili *klip* za kravu, da sprečava brzo odmicanje; drven, u sredini s lancem, koji se veže oko vrata. Duž. 0.39 m. — Kutina. — (Sg. 7853. Dr. L. Brozović, 1930.).

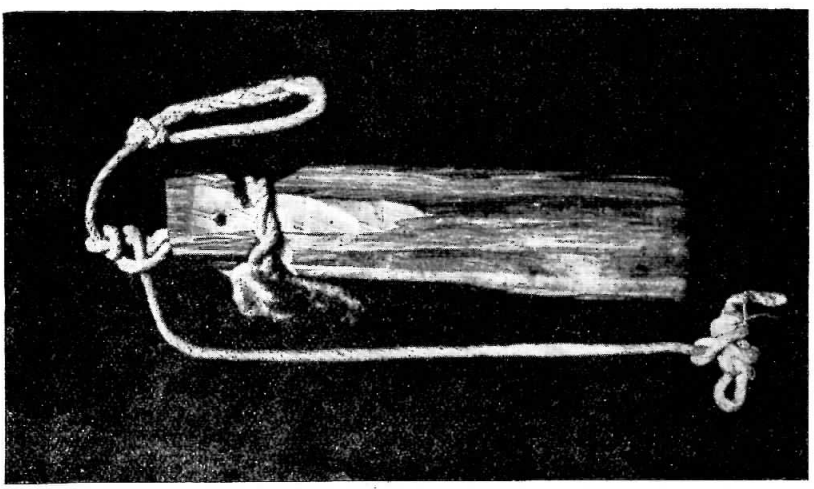

21. Klip (»drevo«) za govedo, da sprečava brzo odmicanje; s konopcem za vezanje oko vrata. Duž. 0.37 m. — Kutina. — (Sg. 7857. Dr. L. Brozović, 1930.).

veže govedu oko vrata tako, da se vuče po zemlji ili da visi ispod vrata kao bat u zvonu, a ima svrhu, da sprečava brzo hodanje odnosno odmicanje na paši tim, što smeta kod koračanja, ako se klip vuče po zemlji, ili što smeta udaranjem po prsima ako visi oko vrata.

Klip se stavlja i svinjama oko vrata (otuda i podrugljiva uzrečica »Imaš takvo ime, kak na prasici zvon«), a u sjevernim krajevima bunjevački Hrvati stavljaju klip i psima.

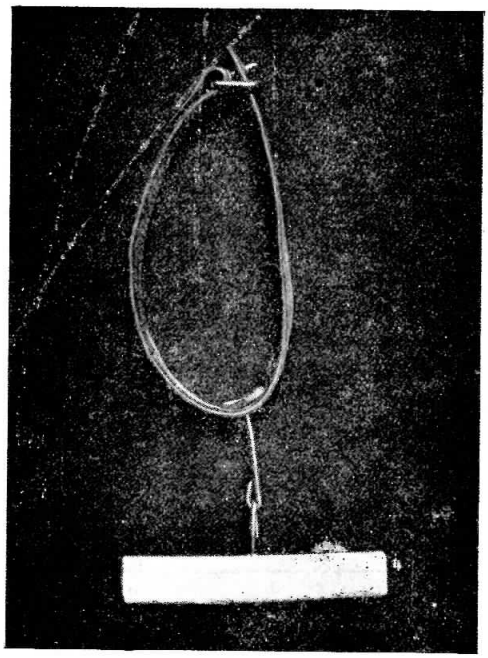

22. Ovratnik za psa (*kutyakolonc*), od kože, na žici obješeno drvo, da pas daleko ne trči, osobito na salašima. — Velika Kikinda (Banat). — (Sg. 10939. Dr. L Brozović, 1934.).

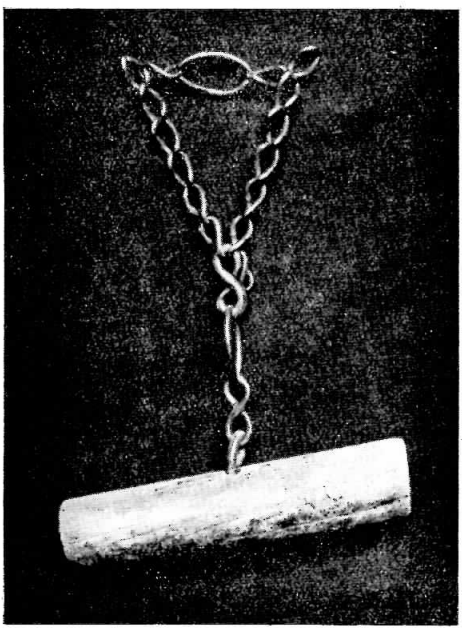

23. *Klečka* za psa, koja sprečava da pas daleko trči; komad drva s lancem, koji se stavlja oko vrata. — Velika Kikinda (Banat). — (Sg. 9838. Dr. L. Brozović, 1932.).

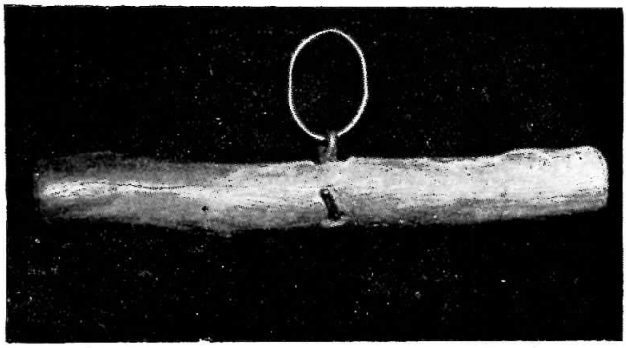

24. *Klip* za svinju. da sprečava kretanje i provlačenje, tvrdo masivno drvo s karikom u sredini za vezanje konopca o vrat. Duž. 0.35 m. — Kutina. — (Sg. 7856. Dr. L. Brozović, 1930.).

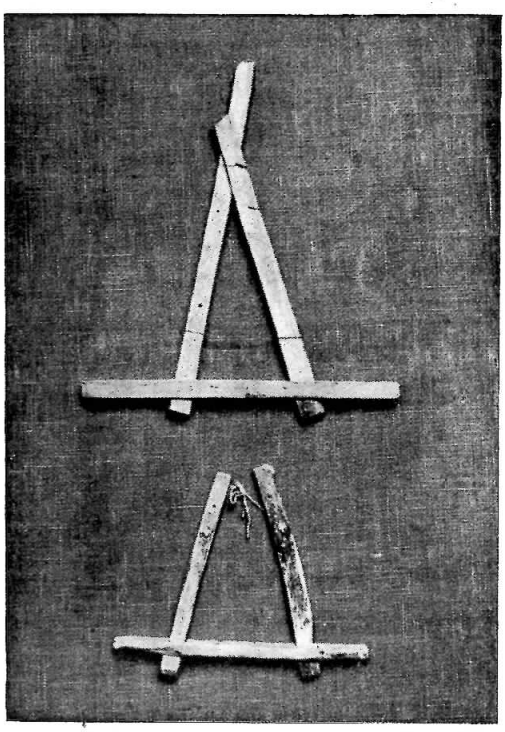

25 a. *Jaram* za svinju, da sprečava prolaz kroz ograde i slično. Od tri komada drva: donji deblji, gornja dva letvice, odebljane ispod donje prečke, da ne mogu ispasti, s rupicama gore za vezanje konopca. — Kutina. — (Sg. 7855. Dr. L. Brozović, 1930.).

b. *Jaram* — kao a). — Potok, kot. Kutina. — (Sg. 7728. Katica Hrvoj, 1930.).

Jaram za svinje jest drvena naprava, koja se sastoji od tri dijela, i to dviju »plećnica« i donje priječke, »podbradnje«. Na »podbradnji« su dvije rupe, kroz koje su uvedene »plećnice«, koje su na jednome kraju malo

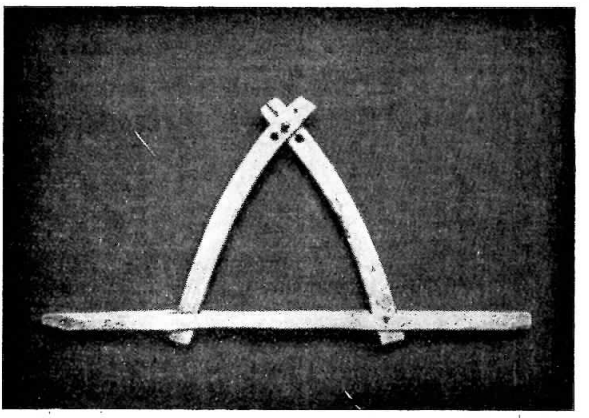

26. *Jaram* za svinju — kao sl. 25, oba se kraka spajaju klinom. — Repušnica, kot. Kutina. — (Sg. 8523. Dr. L. Brozović, 1931.).

27. Jaram o vratu svinje. — Mardekići, kot. Travnik (Bosna). Foto dr M. Gavazzi.

odebljane, da se ne mogu provući kroz rupe. Na drugome kraju imadu »plećnice« nekoliko rupica, da se može provući konop za vezanje i na taj način pričvrstiti oko vrata. Ova se naprava stavlja svinjama oko vrata, kada se puštaju po dvorištu ili na pašu, a ima svrhu, da sprečava svinjama da

pobjegnu iz zatvorenog odnosno ograđenog prostora. Kako je poznato, glava je svinje zapravo nalik klinu, pa se može svinja provući kroz razmjerno malen otvor u živici; krakovi *jarma*, koji je smješten oko vrata, strše sa strane i sprečavaju svinji prolaz kroz rupu, jer zapinju. U kutinskom kotaru postoji još i danas uzrečica: »Ti si iz onog sela, gde svinje jarma nosiju«.

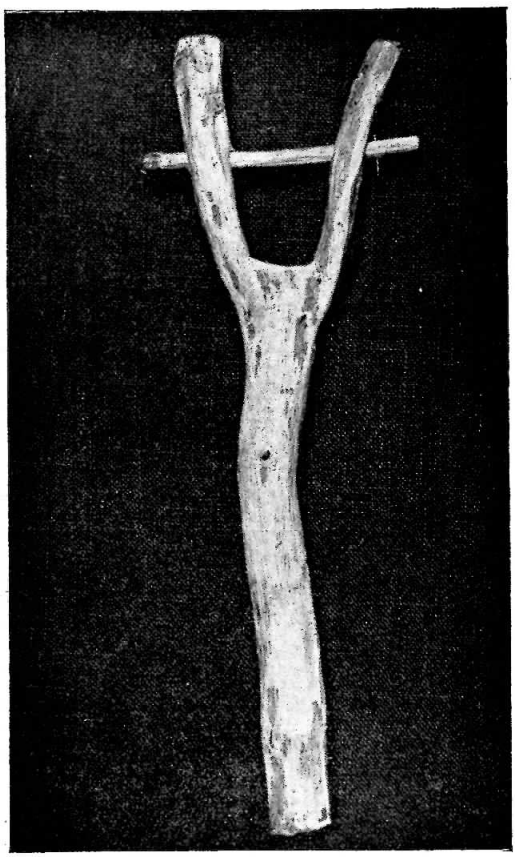

28. *Ljubica,* rašljasto drvo s drvenim klinom u rašlji, za prisilno priljubljivanje ovce janjetu, da može sisati. Vis. 0.71 m. — Miljevci, kot. Drniš. — (Sg. 13562. Ivan Perišić, 1940.).

Ljubica je naprava, koja se upotrebljava u zagorskoj Dalmaciji, kad koja ovca ne će da »ljubi« svoje janje pa ga odbija od sebe i ne da mu sisati. *Ljubica* se zabije u zemlju, a ovci vrat stavi među rašlje, poprečni klip utakne u rašlje pa tako ovca više ne može izvući glavu niti se s mjesta maknuti. Ostavi se tako po dan, dva, janje joj se približava i uspije sisati, a ovca se tim već privikne i više ga ni poslije ne tjera od sebe.

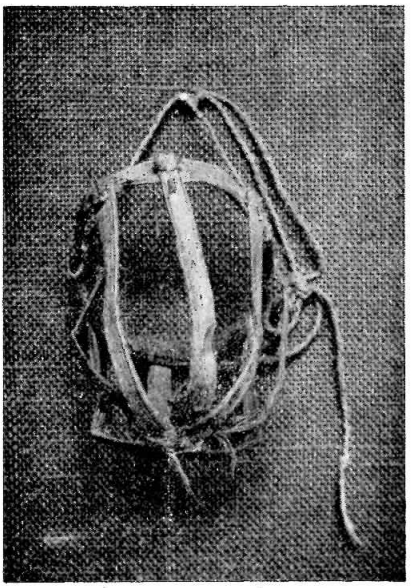

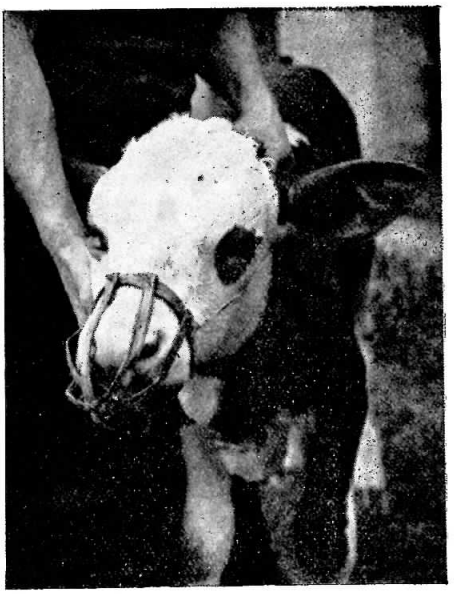

29. *Košarica,* brnjica za tele, sastavljena od drvenih lukova. — Gornja Vlahinićka, kot. Kutina. — (Sg. 7876. Dr. L. Brozović, 1930).

30. Tele s *košaricom* (sl. 30.) na gubici.

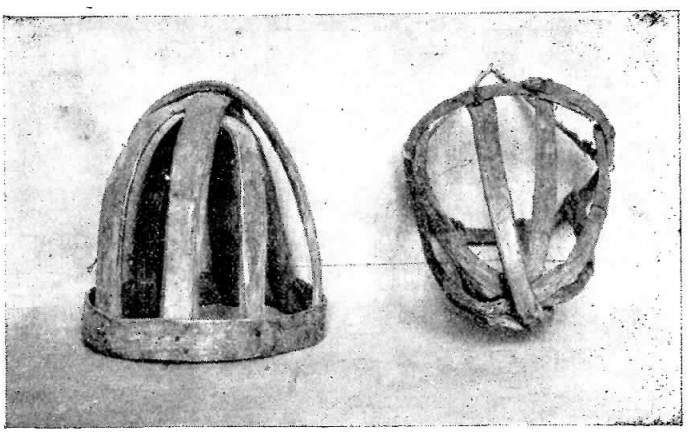

31. a. *Vrnjica* (*tanestra*), brnjica za goveda, sastavljena od drvenih lukova. — Njivice, otok Krk. — (Sg. 6699. Dr. M. Gavazzi, 1928.).

b. *Oglava,* slična kao a). — Otok Rab. — (Sg. 8761. Valentin Žuklić, 1931.).

Košara, vrnjica, oglava za govedo sastavljena je od unakrštenih i na obruč konopom pričvršćenih sploštenih letvica; stavlja se govedima na gubice, a ima svrhu da sprečava da goveda (volovi), kada u proljeće oru, usput pasu, da se ne priviknu na zelenu hranu, pa više ne bi htjela uzimati suhu zimsku hranu.

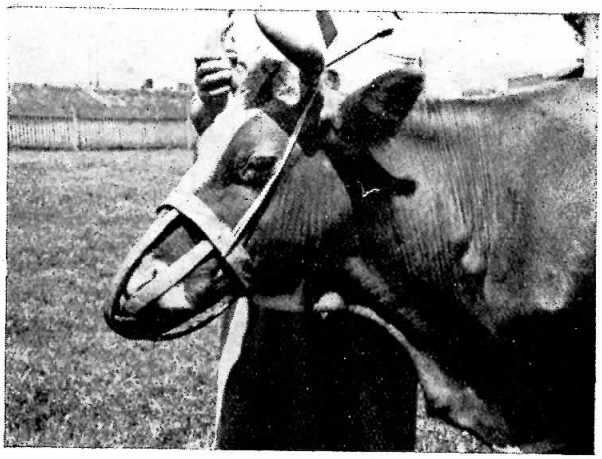

32. Govedo s drvenom brnjicom (sl. 32 a).

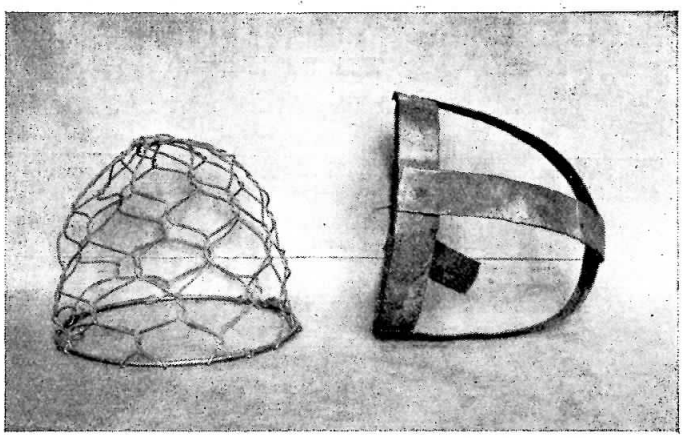

33 a. *Košara,* brnjica za goveda, od žice. — Kutina. — (Sg. 8525 a. Dr. L. Brozović, 1931.).

b. *Košara* — kao a, od lima (oštećena). — (Sg. 8525 b).

Košarica za tele sastavljena je kao i gore opisana košara za goveda, a stavlja se teladi na usta da sprečava da tele sisa mater.

Košara za konje, obično od kože (remena), stavlja se konjima (pastusima) na usta da ne grizu (ljude) ili da ne mogu uzimati hranu.

Košara za pse, *brnjica,* pravljena je od remena ili žice, koliko se i na selu upotrebljava.

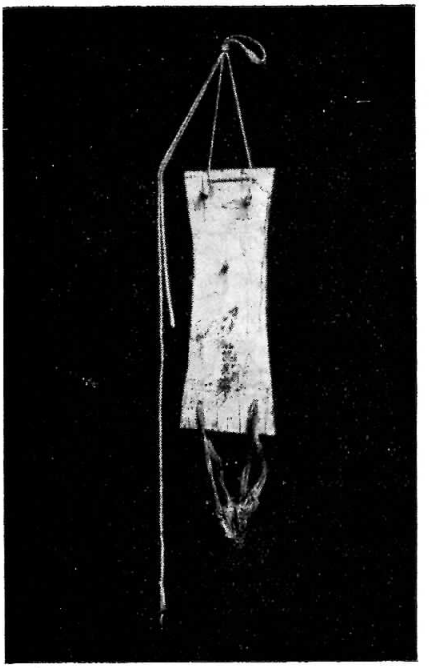

34. *Teljek* (*teljuk*) za odbijanje teleta od sisanja; na daščici proviruju 3 duga zabijena čavla. — Mikleuška, kot. Kutina. — (Sg. 7495. Dr. L. Brozović, 1930.).

35. *Teljek* (sl. 35), vezan teletu nad čelom.

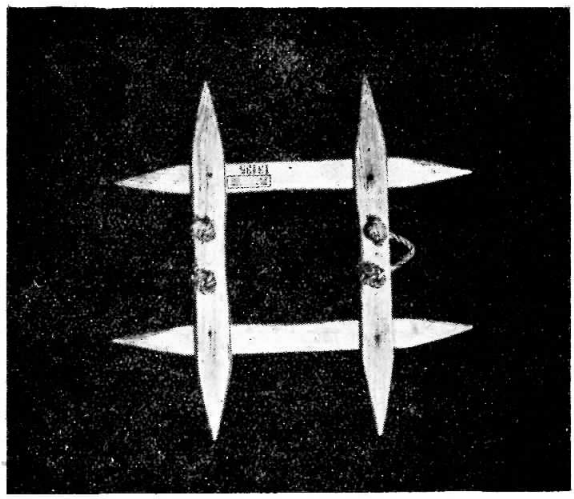

36. Teljig za tele, da ne može sisati, od hrastova drva; sa strane konopne petlje za vezanje. — Velika Kikinda (Banat). — (Sg. 13135. Dr. L. Brozović, 1939.).

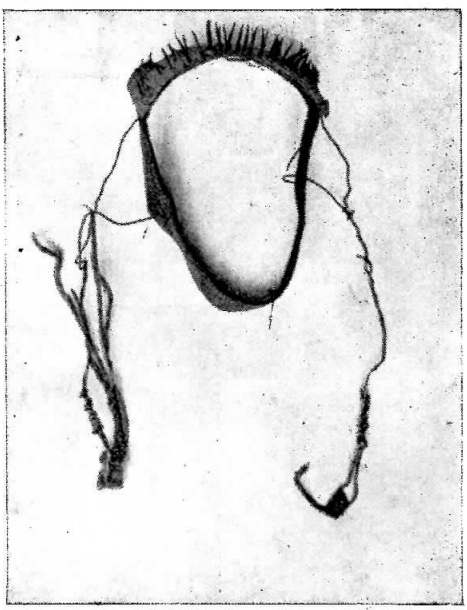

37. *Bodlec* za odbijanje teleta od sisanja; kroz kožu i debelu postavu pobodeni čavli; stavlja se teletu na gubicu. — Voloder, kot. Kutina. — (Sg. 7727. Dr. L. Brozović, 1930.)

38. *Bodlec* — slično kao sl. 37., na kraju kožane ogrlice lim sa čavlima. — Voloder, kot. Kutina. — (Sg. 8526 Dr. L. Brozović, 1931.).

Bodlec, teljak, teljuk, telega jest naprava, koja se sastoji od oširoka remena, u koji su uvedeni veliki čavli, koji strše na sve strane. Ima *bodleca,* kod kojih su čavli zabijeni u daščicu mjesto u remen. *Bodlec* se nastavi te-

letu na hrbat njuške ili se natakne oko njuške i pričvrsti dvama konopcima, a ima svrhu, da spriječi da tele mater sisa, kada se želi odbiti od sisanja. Približi li se naime tele vimenu matere želeći da sisa, ubode čavlima, koji su na

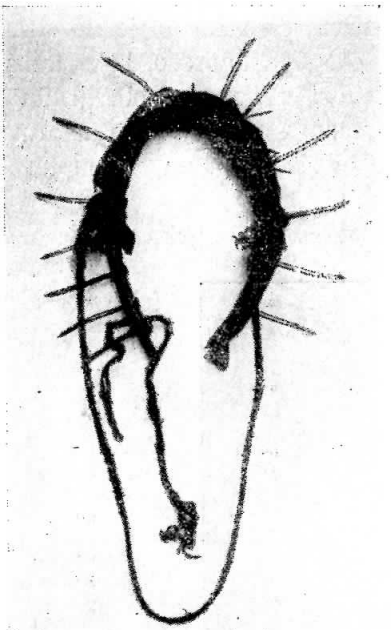

39. *Osti* — slično kao sl. 37. (služe se njima naseljeni Ličani). — Kutina. — (Sg. 7858. Dr. L. Brozović. 1930.).

40. *Osti* (sl. 39.) na gubici teleta. —

bodlecu, mater u slabine ili u vime, našto mati reagira udarcem noge ili na koji drugi način i ne da teletu da sisa.

Da se spriječi sisanje, teletu se može staviti košarica na njušku, u ko-

jem slučaju tele ne može sisati, ali ne može ni da pase. Ima slučajeva da naši seljaci stave teletu na njušku osušenu kožu od ježa mjesto gore opisane naprave.

Bodlec na jarmu za goveda. Da se spriječi mladim volovima, kada su upregnuti u jarmu, da vuku na jednu stranu ili širom, i da se prisile da vuku jedan do drugoga uporedo, kako treba, natakne se na »kušcu« (vanjsku šipku) jarma drven kolut sa nabijenim šiljcima od čavala, koji oko $^1/_2$ cm strše iz drvenoga obruča. Ova naprava ima svrhu, da bode upregnutoga vola, ako pritisne šiju na stranu uz »kušcu«, pa ga taj ubod sili da vuče uz rudo kako treba.

Mjesto opisanoga obruča sa šiljcima može se staviti na »kušcu« suha

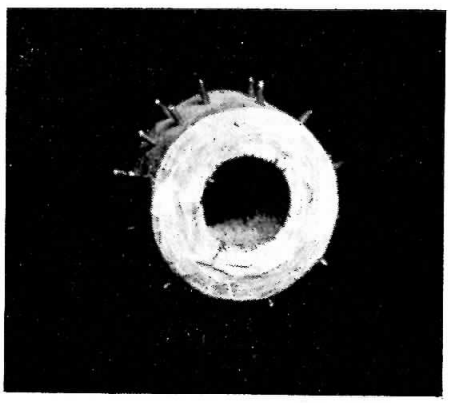

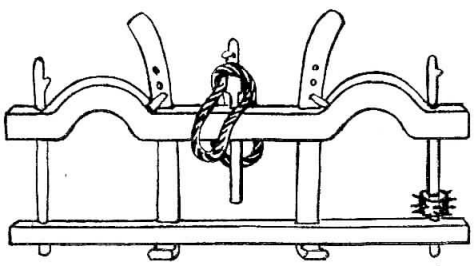

41. *Bodlec* — za odvraćanje mladoga vola od neravna tegljenja: drven tuljčić, u njemu pozaticani šiljci od čavala. — Stružec, kot. Kutina. — (Sg. 7924. Mara Prprek, 1930.).

42. *Bodlec* (sl. 41.) na jarmu (shematski; trebao bi biti obješen ili inače učvršćen otprilike na sredini šipke).

koža od ježa ili se, ako je »kušca« drvena, zabije u nju čavao, koji malo strši napolje.

Žvale od željeza stavljaju se kopitarima u usta u svrhu svladavanja, odnosno upravljanja i vođenja kod jahanja, vučenja i tovara. Žvale su spojene kožanim remenima (oglavinom) i služe za upravljanje rukom. Žvala se sastoji od komada, koji se stavlja u usta, i taj je sastavljen od jednog (*štanga*) ili od dva komada (*trenzn*), koji su u sredini spojeni. Sa strane usta spojena je *štanga* odnosno *trenzn* s oglavinom od željeza. Na donjem kraju ispod donje ušice nalazi se podbradnjak„ a na krajevima sa strane (*stranica*) po jedna karika, u koju se gore učvršćuje čeoni remen; dolje su *vojke.*

Brnjica za bikove (od željeza). Ima ih na pero i na šaraf. Ima i takvih, koje su stalno uvedene u nosnici i koje se ne skidaju. Slobodni je kraj brnjice u vezi s jednom poduljom motkom, za koju se može bik vo-

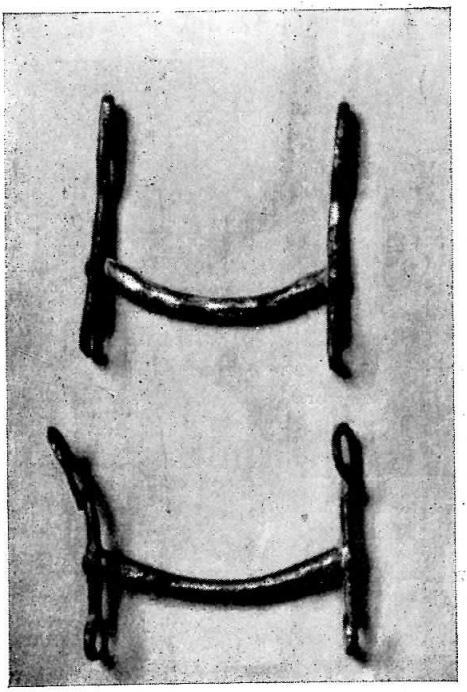

43 a. *Žvalè* starinske od kovana željeza. — Meja, kot. Sušak. — (Sg. Zbirka grada Zagreba 244.).
b. *Žvale* — kao a). — (Sg. Zbirka grada Zagreba 234.).

44. *Uzendije* od kovana željeza, ukrašene na proboj. — Bosanska Kostajnica. — (Sg. 8582. Hugo Lederer. 1931.).

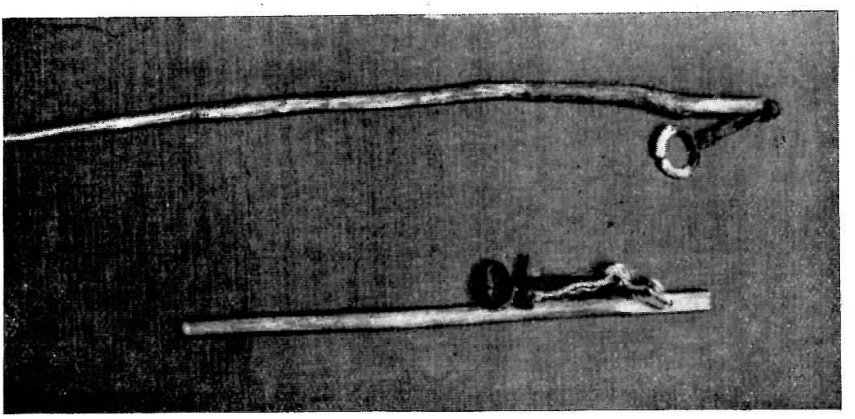

45 a. *Brunda* za bika: željezni kolut, omotan platnom, spojen kožom i karikama s motkom za vođenje. — Osekovo, kot. Kutina. — (Sg. 8507. Dr. L. Brozović, 1931.).
b. *Brnjica* — kao a; steže se i učvršćuje šarafom, vezana konopom s motkom. — Vidrenjak, kot. Kutina. — (Sg. 7926. Dr. L. Brozović, 1930.).

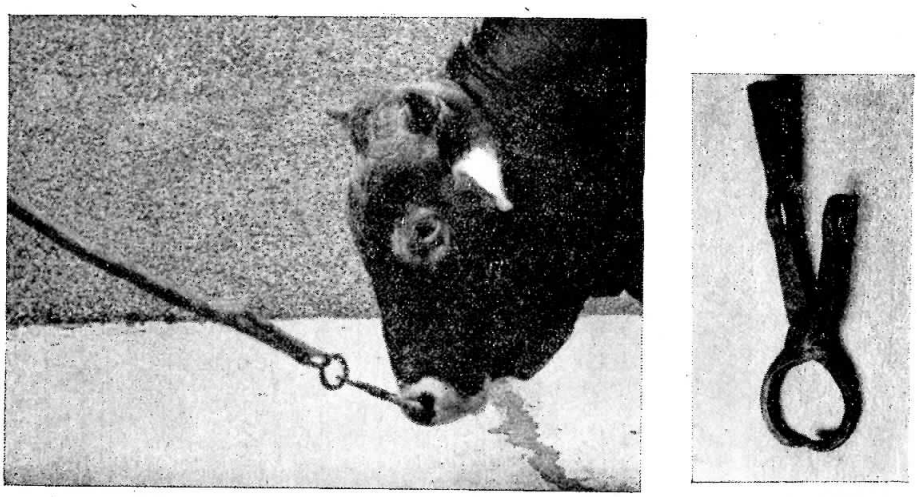

46. *Brunda* (sl. 45 a) u primjeni na nozdrvama bika.

47. *Klešta* za hvatanje svinja za nogu (bez motke, na koju se nasade, i konopca za stezanje). Duž. 15 cm. — Lugarište, kot. Dugo Selo. — (Sg. 4990. Mijo Kulaš, 1926.).

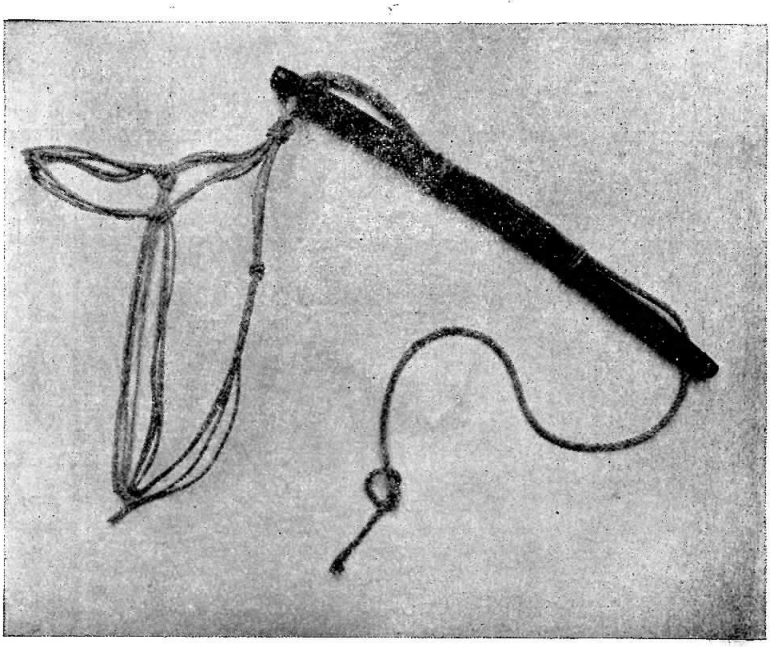

48. Daska s ularom za ždrebad; na oba je kraja provrtana i kroz njih provučen konopljan ular; kroz 2 rupe prema sredini provučen je konopac i njim ular pričvršćen uz dasku. — Velika Kikinda (Banat). — (Sg. 9839. Dr. L. Brozović, 1932.).

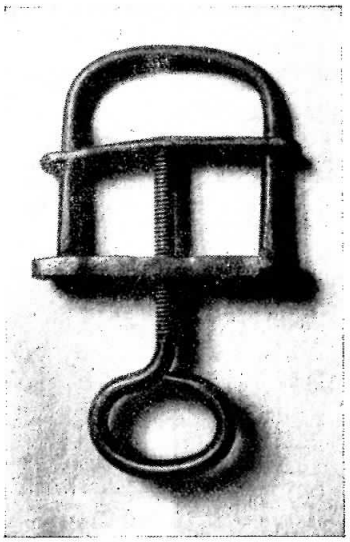

49. *Brunda* (*lula*), drvena, s konopcem za stezanje usana konju. — Kutina. — (Vlasništvo dra. L. Brozovića. 1930.).

50. *Lula* (*pipa*), željezna, sa šarafom za stezanje. — Sajan, kot. Velika Kikinda (Banat). — (Sg. 8853. Szabó Sándor, 1932.).

51. *Brunda* drvena (sl. 49.), primijenjena.

52. *Pipa* željezna (sl. 50.), primijenjena.

diti. Brnjica se uvodi u nosnicu zloćudnim bikovima, kada se na pr. tjeraju na sajam, po selu ili po cesti. I najzloćudniji bik bude ukroćen i da se voditi s brnjicom.

Kliješta za hvatanje svinja. Ova se naprava izrađuje od kovana željeza, domaći je rad seoskih kovača. Dulji krak drška ima u sredini rupu, a na kraju je šupalj i služi za to, da se u nj usadi čvrsta motka; drugi je krak kraći s okruglom rupom, za koju se veže konopac, koji se provuče kroz rupu duljega kraka. Kod upotrebe se drži štap, u koji su usađena kliješta n. pr. lijevom rukom, a desnom se konop vuče da se kliješta zatvore.

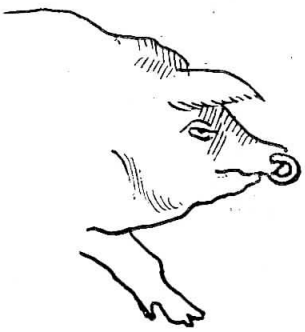

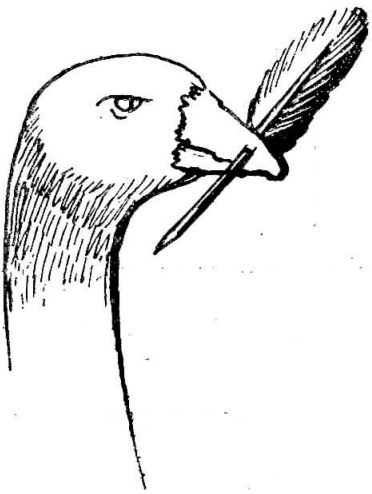

53. Karika (brnjica) u nozdrvi svinje (shematski), da ne može rovati.

54. Pero kroz nosne šupljine gusaka, da sprečava pogled.

Brunda ili *lula* zakonje jest naprava, koja se upotrebljava za to, da se pozornost životinje nastalom boli otkloni od spremanoga drugoga zahvata pa da životinja postane mirna i strpljiva. *Brunda* se u većini slučajeva stavlja na gornjoj veoma osjetljivoj usni, a manje na donjoj (na kojoj mogu nastati povodom stavljanja nepoželjne komplikacije). *Brunda* ima nekoliko vrsta. Najjednostavnija je ona s konopcem (*brunda na špagu*), koja se sastoji od jednoga štapića, duga 25—30 cm, kome je na kraju kroz dvije rupice provučena jedna omča. Ova se brunda primjenjuje na taj način, da se omča stavi na gornju usnu i onda steže okretanjem štapa dok ne nastane dostatna kompresija usne i time prouzroči njezina osjetljivost. *Brunda* od željeza sastoji se od jednoga luka od željeza i spojnice na njemu, koja se pomiče s pomoću šarafa. U našim selima najviše upotrebljavaju brunde kovači za nemirne konje, koji prave smetnje kod potkivanja. Tko nije upućen, ne bi vjerovao, kako se može najnemirniji konj svladati *brundom* i kako postane miran i podnosi zahvate, koji se inače ni zamisliti ne bi mogli.

Brnjica za svinje. Željeznom žicom probuši se njuška na gornjoj strani pa se savije kao naušnica. Smeta, da svinja ne ruje i ne čini štete na pr. na pašnjacima. U novije vrijeme ima po selima u svrhu uvođenja brnjica kliješta sa patentnom žicom. — Jedan mi je seljak rekao, da seljaci nerado uvađaju brnjice, jer svinja mora rovati — objašnjavajući to tim, da je svinja vruća, a zemlja hladna, pa je rovanje za svinje potrebno.

Pero kroz nos stavlja se gusaku, da ne grize mlade guščice. Kroz nos provedeno pero sprečava pogled gusaku, pa kada hoće da ugrize, guščje mu pero zasjeni pogled. — U kutinskome kotaru još i danas se običava kazati čovjeku, kome žena rodi žensko dijete (a ne muško): »Budeš dobil pero v nos, kak gusak«.

Dr Leander Brozović: Volkstümliche zootechnische Behelfe. — Die dargestellten Behelfe zum Fesseln und Bewältigen der Haustiere bilden einen Teil der zootechnisch-veterinären Sammlung des Kroatischen ethnographischen Staatsmuseums in Zagreb (ausgenommen die auf Abb. 3, 28, 53, 54), wovon der Verfasser die meisten für das Museum erworben hat.

Es werden folgende Behelfe durch Abbildungen dargestellt bzw. erklärt (Angaben über die Herkunft: Lokalität und Bezirk bzw. Land, von wem bzw. durch wen erworben, das Jahr des Erwerbens sowie die Museumssignatur sind in den kroatischen Texten zu den Abbildungen zu finden):

1—2. Fuss- bzw. Halsbänder für Schafe und Ziegen, elastische Holzbögen mit Querhölzern.
3. Hölzener Halsband am Halse einer Ziege.
4. Hölzerne Halsbänder für Schafe und Ziegen.
5. Hölzerner Glockenhalsband für den Schafbock.
6—8. Hölzerne Fussfesseln für Pferde.
9. Vorderfüsse eines Pferdes mit hölzernen Fussfesseln.
10—12. Eiserne Fussfesseln für Pferde.
13. Hölzerne Fussfesseln für den Hahn.
14. Füsse eines Hahnes mit hölzernen Fussfesseln.
15, 17. Hölzerne Fussklötze für Rinder, gabelförmig, mit Querhölzern, zur Verhinderung des freien Schreitens.
16. Vorderfuss einer Kuh mit angelegtem Fussklotz.
18, 20, 21. Hölzerne Rinderkolben zur Verhinderung des freien Schreitens.
19. Riderkolben am Hals einer Kuh.
22, 23. Hölzerne Hundekolben zur Verhinderung des freien Schreitens.
24. Hölzerner Schweinekolben zur Verhinderung des freien Schreitens.
25—26. Hölzerne Schweinejoche zur Verhinderung des Durchkriechens (durch Zäune u. ähnl.).
27. Ein Schwein mit hölzernem Schweinejoch.
28. Zwieselholz, in die Erde festgestampft, worin unter dem Querholz der Hals des Mutterschafes solange festgehalten wird (einen Tag oder mehr), bis es gezwungen wird, seinem Jungen das Saugen nicht zu verweigern bzw. bis es das Lamm »lieb gewinnt«.
29. Hölzerner Maulkorb für Kälber zur Verhinderung des Saugens.
30. Ein Kalb mit dem Maulkorb.
31. Hölzerne Maulkörbe für Rinder (Ochsen) zur Verhinderung des Weidens bei Feldarbeiten.
32. Eine Kuh mit dem Maulkorb.
33. Maulkörbe für Rinder aus Blech und Draht.
34. Stachelbrett für Kälber zur Verhinderung des Saugens.
35. Ein Kalb mit angelegtem Stachelbrett.
36. Hölzernes Joch für Kälber zur Verhinderung des Saugens.
37, 38, 39. Stachelriemen für Kälber zur Verhinderung des Saugens.
40. Ein Kalb mit angelegtem Stachelriemen.
41. Stachelring für das Ochsenjoch zur Verhinderung unregelmässiger Fahrt.

42. Stachelring an einem Ochsenjoch (wird etwa in der Mitte der Seitenstange aufgehängt oder sonstwie befestigt).
43, 44. Gebisse für Pferde.
45. Nasenbremsen mit Führstock.
46. Nasenbremse mit Führstock an einem Bullen.
47. Zangen zum Abfangen der Schweine an den Füssen (ohne der langen Stange und der Zugleine).
48. Halfter mit Brett, für Fohlen.
49, 50. Hölzerne und eiserne Bremsen, die durch Erregung von Schmerz die Aufmerksamkeit des Pferdes ablenken und das Tier dadurch ruhig und willfährig wird.
51, 52 Pferde mit angelegter hölzerner bzw. eiserner Bremse.
53. Nasenring am Schweinemaul (schematisch) zur Verhinderung des Wühlens.
54. Schnabel eines Gänserichs mit durchgezogener Feder, wodurch seine Anfälle an die Jungen vereitelt werden, weil ihm dadurch die freie Sicht verhindert wird.

Tiskara Hrvatskog Radiše, Zagreb